

kuksen, tuomioistuinten, osakerekisterin, verottajan tiedot, yhdistysrekisterin ympäristöhallinnon paikkatietoaineiston sekä Herta-järjestelmän (ympäristön seurannan) tietovarannot muutetaan käyttäjilleen maksuttomiksi ja niihin tehdään etäkäyttömahdol-

lisuus avoimella rajapinnalla. Valtion ja kuntien sekä ylipäänsä julkisen sektorin tilinpi-to ylläpidetään sähköisenä keskitetysti ja niihin tehdään etäkäyttömahdollisuus avoimella rajapinnalla.

KOMMENTTI

Matti Wiberg voi olla oikeassa!

Suomessa ei ole tapana myöntää, että jonkin näkemyksen esittäjä voi olla oikeassa. Enintään voidaan sanoa, ettei hän ole kovinkaan paljoa väärässä. Matti Wiberg on julkishallinnon tietovarantoja, niiden avaamista ja laajempaa käyttöä koskevassa kirjoituksessaan vähintäänkin oikealla asialla. Sen osoittaa jo hänen samaa asiaa koskeneen suppeamman kirjoituksensa joulun 2013 ympärillä nostattama keskustelu. Silloin etualalle nousivat Wibergin ”laskelmiksi” kutsumat päätöksenteon taustatiedot. Pääosa laskelmakeskustelun puheenvuoroista oli perinteisillä linjoilla: asiat ovat kyllä yleisesti ottaen kunnossa, laskelmia kyllä tehdään ja käytetään, tietoa on jo avattu käytettäväksi, ja tietoa kyllä on ja sitä voitaisiin tuottaa enemmänkin, jos vain tätä ei estettäisi budjettileikkauksilla.

Wiberg joutuu kirjoituksillaan konsulttivitsien perikuvaksi: tulee paikalle, vaikka kukaan ei ole kutsunut, ja kertoo asian, jonka me kaikki jo tiedämme – ja jolle olemme jo tekemässä vaikka minkälaisia toimia. Mutta perusasia ansaitsee tässä tapauksessa konsultin muistutuksen. Suomessa ja myös muissa Pohjoismaissa on käsittämättömän laajoja julkisin varoin kerättyjä tietovarantoja, niin julkishallinnossa kuin sen alaisuudessa työskentelevissä asiantuntijalaitoksissa:

On piiloissa virastoin / kätköissä laitosten verkostoin /
data-aarre hirmuinen / massa tietovarantojen /
nyt Wiberg näyttää sen!

Wibergin kirjoituksissa – sekä tässä YP:n tekstissä että joulun alla Helsingin Sanomissa² julkais-

tussa – on rinnakkain kahdenlaisia tietovarantoja. Etusijalla ovat julkisen hallinnon juoksevan toiminnan yhteydessä syntyvät varannot. Vähän taaempana häämöttävät valtion asiantuntijalaitosten toiminnassa syntyvät tiedot, joista pääosa on tutkimus- ja seuranta-aineistoja sekä laitosten ylläpitämiä rekistereitä. Wibergin Helsingin Sanomien kirjoituksesta käyty keskustelu näytti lopulta kääntyvän koskemaan enemmänkin noita jälkimmäisiä tietovarantoja, joiden vapauttaminen voi olla monin tavoin työläämpää. Jo lähtökohta on vaikea, kun meillä ei ole vielä kattavia kuvauksia siitä, millaisia tietovarantoja asiantuntijalaitoksissa ylipäätään on.

Tietovarantoja kyllä kartoitetaan parhaillaan ahkerasti niin akateemisen maailman tutkimusinfrastruktuuritoimissa (Tutkimuksen tietoa-aineisto) kuin asiantuntijalaitosten verkostoissa (LYNET-verkosto, SOTERKO-verkosto; ks. www.lynet.fi; www.soterko.fi). Kartoituksilla pyritään tekemään varannot näkyviksi tutkimusmaailmalle. Vähemmän on toistaiseksi ajateltu sitä Wibergin esiinnostamaa näkökulmaa, että data kuuluu kansalle ja tietovarannot pitäisi saada kansalaiskäyttöön.

Kansalaisen tietovarannot: mitä ne olisivat? Tutkimuksen ja julkishallinnon tietovarantojen pääkäyttötarkoitukset ovat erilaisten ilmiöiden nykytilankuvaus, olojen muutoksen seuranta, toimenpiteiden vaikutusten arviointi etukäteen ja jälkikäteen sekä ennakointi. Julkisen vallan tietovarannot palvelevat vallankäyttäjiä. Jos tietovarannot saataisiin näkyvämmiksi, saavutettaisiin tietovarantojen avoimuuden ensimmäinen aste. Jos niiden käytöstä raportoitaisiin aina

² HS Vieraskynä 16.12.2013.

päätöksenteon valmistelussa, saavutettaisiin avoimuuden seuraava aste: ei vain tietoa avoimista varannoista, vaan myös avoin tieto niiden käytöstä! Näin kansalaisille avautuisi mahdollisuus seurata, miten tietovarantoja käytetään ja tulkitaan – vai käytetäänkö lainkaan. Tietovarantojen käyttöä seuraamalla kansalaiset voisivat voimistaa päätöksentekijöiden tilivelvollisuutta.

Vielä kolmaskin datan avoimuuden aste on tietysti olemassa. Se olisi pääsyn avaaminen tietovarantoihin niin laajalti kuin tietosuoja sen sallii, siis kiinnostuneille kansalaisille. Ja tätäkin Matti Wiberg näyttäisi ehdottavan. Se ei tosin ole aina helppo tie, kun tietovarannot voivat olla mutkikkaita ja niiden käyttö voi vaatia asiantuntevaa opastusta. Välivaiheena voisi tietysti olla jonkinlaisten helppojen perustietovarantojen tuottaminen kansalaiskäyttöön, vuosittain päivitettäviksi. Sen rinnalla voitaisiin vähitellen rakentaa vaativampia tietovarantoja ja erityisesti rakentaa niiden kansalaiskäytön kannalta välttämättömiä avustavia asiantuntijapalveluja.

Jos tietovarannot voivat olla kansalaisille vaikeakäyttöisiä, ovat ne sitä usein myös ammattilaisille. Tietovarantojen puutteiden ja mahdollisuuksien tunnistaminen vaatii usean eri tahon yhteistä tarkastelua. Tämä puoli näyttää helposti unohtuvan avointa dataa edistettäessä. Dataa ja muuta tietoa on kaikkialla paljon, paraskin tietovaranto kattaa siitä vain osan, ja parhaatkin asiantuntijat tuntevat asiastaan vain osan. Helpoin-

ta olisi, jos päätöksenteon valmistelussa olisi vaihteita, joissa eri tahoilla ja eri varantojen kanssa työskentelevät päätöksentekijät, eturyhmi- en edustajat, valmistelijat ja asiantuntijat voisivat kokoontua ja selvittää toisilleen, mitä oikein katsovat tietävänsä ja millä perusteilla. Tämähän muistuttaa vanhaa kunnon komitealaitosta, joka haudattiin hitaana ja tehottomana runsaat kymmenen vuotta sitten! Ehdotuksia komiteatyön elvyttämisestä on kuultu jo muuallakin, esimerkiksi Juhana Vartiaisen puheenvuoroissa syksyllä 2013 (HY:n valtiotieteellisen tiedekunnan alumni-ilta 27.11.2013).

Mutta ehkä on muitakin välimuotoisia toimintoja ja välimuotoisia tietotuotteita, jotka toisivat esiin kaikkien tietoon liittyvän monien rinnakkaisten ja kilpailevien tulkintojen mahdollisuuden. Tärkeätä on, ettei uskota tietovarantojen avaamisen ja tietoteknisten ratkaisujen yksin riittävän parempaan päätöksentekoon, vaan muistetaan, että keskeisiä ovat ne tilanteet, foorumit, elimet ja instanssit, joissa tietovarantoja ja tietotuotteita käytetään.

Mitä nyt on siis tapahtunut Matti Wibergin konsultti- ja unilukkariponnistuksesta? Senkin voi pukea vanhan iskelmän poljentoon:

Joulun tullen tanssimaan / proffat saapuu piiloistaan
/ tietovarantoihin sekaantuu Proffa vanhin valkoinen /
nousee pystyy huojuen / virastoista parku kantaautuu!

JUSSI SIMPURA

KOMMENTTI

Avoin data ei yksin riitä

”Data kuuluu kansalle”, voiko sen paremmin sanoa. Julkishallinnon ylläpitämät tietovarannot ovat meidän yhteistä omaisuuttamme. Ja aivan kuten yhteisiä verovaroja, myös yhteisiä tietovarantoja on hyödynnettävä mahdollisimman tehokkaasti yhteiseksi hyväksi.

Demokratia ei toimi, elleivät päätösten pohjana olevat tiedot ja mallit ole kansalaisten vapaasti käytettävissä. Miten he muuten voivat arvioida tehtyjen päätösten viisautta.

Julkisten tietovarantojen avaaminen käynnistyi angloamerikkalaisissa maissa nimenomaan demokratian syventämiseksi ja kansalaisten voimaannuttamiseksi. Vasta kun tietojen avaamisen havaittiin palvelevan demokratian lisäksi myös elinkeinoelämää ja luovan työpaikkoja, myös Suomessa havahduttiin.

Esteitä on ollut paljon. Vanhoihin tietojärjestelmiin on jouduttu ohjelmoimaan uusia rajapintoja; tietojen luovuttamisesta saadut korvaukset on täytynyt hyvittää valtion budjetista; tie-